

Upprepa inte 1930-talets försvarspolitiska misstag

Dagens Nyheter den 20 december 2016

Aldrig mer skulle landet stå så illa rustat som det gjorde när andra världskriget bröt ut. Men när kalla kriget tog slut glömdes den historiska läxan. Det försämrade säkerhetsläget kräver snabba åtgärder.

Sveriges säkerhetspolitiska läge har gradvis försämrats. Det beror på utvecklingen i alltmer auktoritär riktning i Ryssland samtidigt som den ryska krigsmakten rustats upp. Den har också använts i Georgien, Ukraina och nu senast i Syrien. Nyligen placerades mer avancerade robotsystem som kan nå delar av Sverige ut i Kaliningrad. Till detta kommer Trumps valseger i USA som skapat allvarliga tvivel på landets vilja att upprätthålla den Pax americana som sedan 1945 rått i Europa.

Ett grundproblem för Sverige i denna situation är den nedmontering av försvaret som skedde efter kalla krigets slut i början av 1990-talet. Det då förändrade omvärldsläget motiverade lägre försvarsutgifter. Stora neddragningar skedde också i andra länder men de gick mycket längre i Sverige. Från att runt 1980 ha legat runt 3 procent av BNP sjönk försvarsutgifterna till bara drygt 1 procent av BNP. Försvarsmakten blev i princip oförmögen att försvara landet ens mot ett begränsat angrepp.

Den dramatiska omläggningen av försvarspolitiken är i efterhand svår att förstå. Svenska politiker tog tydligen påståendet om "historiens slut" på mer allvar än någon annan. Det är anmärkningsvärt mot bakgrund av att Sverige efter mellankrigstidens nedrustning inte hann rusta upp till andra världskrigets utbrott. Den erfarenheten präglade en hel generation (inklusive min småskollärare fröken Holmberg som redan i fjärde klass lade ut texten om att Sverige aldrig igen skulle begå ett liknande misstag). Det behövdes ingen raketforskning för att inse att om Hitlers Nazi-Tyskland på sex år kunde skapa en högeffektiv krigsmaskin, så skulle det också vara möjligt för Putins Ryssland att på några år rusta upp kraftigt.

De baltiska staternas inträde i Nato 2004 kan ha bidragit till känslan av ett förbättrat säkerhetsläge för Sverige. Men effekten är i själva verket den motsatta. De baltiska ländernas Natomedlemskap ökar riskerna för oss. Skälet är Gotlands militärstrategiska läge. Vid en eventuell konflikt i Baltikum skulle rysk kontroll av ön möjliggöra basering av flygstridskrafter samt luftvärns- och sjömålsrobotar som kan förhindra hjälp från resten av Nato.

Försvaret av Gotland stärks nu genom placeringen av en stridsgrupp där. Men den består inte av mer än cirka 300 soldater, varav bara drygt hälften ska finnas permanent på ön. Personalen till stridsvagnskompaniet ska i ett krisläge transporteras dit. Det ska också luftvärn (från Halmstad) och artilleri (från Boden). Förstärkningen av Gotlands försvar är än så länge mest symbolisk.

De senaste veckorna har planerna på uthyrning av hamnarna i Slite och Karlshamn till Gazprom i samband med Nord Streams gasledning fått stor uppmärksamhet. Region Gotland och Karlshamns kommun har nu efter möte med regeringen skrinlagt planerna. Men det är orimligt att kommuner har rätt att fatta beslut som enligt Försvarmakten kan skada Sveriges säkerhet. Diskussionen om kompensation för uteblivna intäkter är ännu mer orimlig: vi kan inte ha en ordning där kommuner ska ha betalt för att inte äventyra landets säkerhet. Detta är ytterligare ett exempel på den naivitet som präglat svensk försvars- och säkerhetspolitik. Sedan kan det förstås finnas goda skäl att bistå kommuner med ekonomiska problem men det ska inte kopplas till att man avstår från att agera på ett olämpligt sätt.

Det gällande försvarsbeslutet innebär en ambitionshöjning. Den operativa förmågan förbättras och ny materiel införskaffas. Fast försvarsanslagen ligger kvar på bara drygt 1 procent av BNP. Ytterligare anslagshöjningar väntas först i nästa försvarsbeslut som ska tas 2020. Men det är obegripligt hur en upprustning som motiveras av att säkerhetsläget i dag försämrats kraftigt ska gå så långsamt. Det verkar vara att upprepa 1930-talets grava misstag.

Det är allmän enighet om att försvarsförmågan är helt otillräcklig. Personalförsörjningen är ett stort problem. Försvarmakten kan i ett krigsläge i bästa fall mobilisera cirka 50 000 soldater varav en stor del är hemvärn. Det finns inte luftvärn till mer än ett par platser samtidigt. Artillerikapaciteten – som visat sig ha stor betydelse inte minst i Ukraina – är mycket begränsad: ett par dussin pjäser. Civilförsvar finns knappast.

Den enda rimliga slutsatsen är att mer resurser måste tillföras både Försvarmakten och civilförsvaret redan på kort sikt. Gunnar Hökmark har föreslagit en omedelbar engångssatsning på 35 miljarder kronor för materielförnyelse. Det är ett förslag som bör genomföras samtidigt med ett återinförande av värnplikt (som dessutom sannolikt skulle fungera betydligt bättre för att hjälpa många ungdomar in på arbetsmarknaden än de flesta arbetsmarknadsprogram).

Det är svårt att förstå politikernas brist på handlingskraft i försvarspolitik. Det borde vara möjligt att få väljarnas stöd för skattehöjningar på någon procent av BNP för att så snabbt som möjligt återställa ett fungerande försvar. Det är en billig premie för den försäkring mot en alltmer orolig omvärld som även vi behöver.

Lars Calmfors